

В ТАЛВЕГА НА ЛИТЕРАТУРНОТО РАЗВИТИЕ („СЪВРЕМЕННА ЧУВСТВИТЕЛНОСТ“ ОТ ПАНТЕЛЕЙ ЗАРЕВ. С., изд. НМ, 1986)

Има въпроси, които винаги ще вдъхват съзвонването на изследователите, проблеми и традиции, и вечно нови, изискващи не само дълбочина на познанието, но и тънък усет за онова, което извежда движението напред. Съвременната чувствителност, чието истинско проявление съзираме в най-доброто от творческата практика, като един от съществените белези, свързани с динамизма на литературата, е онзи тънък резонатор, без който е невъзможно създаването на литература и актуална, и заредена с перспективата на времето. Ето защо изясняването на тази качествена страна от живота на художествената словесност изисква не само преки наблюдения върху литературния процес, но и особен усет за неговата динамика и актуална възприемчивост, изисква, не на последно място, гъвкав интерпретаторски подход, в който се преплитат естетическото, социологическото, психобиографичното и философското начало. Затова в появата на книгата на академик Пантелей Зарев „Съвременна чувствителност“ съзираме една дълбока закономерност, тъй като изследователят е сред машинната критика, да не кажа единствения, който синтезира в своя изследователски почерк тези съществени изисквания; доказал е със своите, открояващи се в литературознанието литературно-теоретически, литературно-исторически и критически книги, че комплексността на подхода, когато е съчетан с творческа интуиция, със силата на въображението, с прозрението на анализа извежда търсеният напред, сред най-доброто в нашата литературна мисъл.

Сборници от подобен род изискват винаги подробно разглеждане, а не само разсъждение по повод или рецензентско откликване, тъй като не са нещо често срещано в българското литературознание. Тази книга би могла да се обозначи като литературно-критическа, при все че теоретическите акценти в нея я правят теоретико-критическа. Имам предвид главно въвеждащата студия и заключителната, тъй като теоретическите моменти, които се съдържат в тях, имат особена тежест, а прозренията вероятно ще оплодояват бъдещите търсения в тази посока. При все че в тези разработки теоретическият момент преобладава, трябва да добавим, че и творческите портрети и статии са пронизани от ръководната концептуална идея на автора, с оглед изследването на съвременността в литературата. Затова сборникът, озагла-

вен „Съвременна чувствителност“, е монолитен и единен; схваща се в неговото компактно звучене, а не е механично съставен, каквито книги срещаме предостатъчно в нашата критическа книжнина.

При всяка среща с нова книга на изтъкнатия изследовател на литературата нас винаги ни обхваща неспокойствието на творческата мисъл, непрестанния стремеж на литературоведа да разширява хоризонтите на своите изследвания, да добави нови шрихи към откритото от самия него. С основание бихме могли да говорим за неспирно движение на изследователската мисъл, за нейното неуморно держане при съвременното осъзнаване на редица централни, ръководни тенденции в литературния процес. В стила на творчеството отзивчивостта на критика се съчетава с ерудицията на усения; многобройните и прецизни наблюдения се преливат непрестанно в крупни обобщения, в характерни акценти. Така и в новата си книга Пантелей Зарев е разгледал с неизменната за него задълбоченост редица въпроси, които са само докосвани или въобще неразглеждани в критическата ни книжнина; с вещина и проникновение е анализирал проблеми, чието подробно разглеждане има важно методологическо значение за развитието на литературата. Наблюденията на критика са отправна гледна точка при подхода ни към художествено-творческата словесност, с оглед на нейната съвременност, те оплодояват изследователската мисъл в настоящето и бъдещето; те дооформят редица от личните проникновения на литературоведа.

Безспорно е, че новата книга на Пантелей Зарев би трябвало да се разглежда на фона на съвременното от него досега, тъй като тя е продължение на дългогодишни усилия и постижения в тази посока. Малко е да се каже, че този обладател на творческо держане изследовател е сред неспокойните, търсещи непрестанно нови хоризонти критики. Неговото име е сред водещите имена години наред, десетилетия, в аналитичното, проникновено пресъздаване на значими процеси; вероятно със своите изследвания Зарев е проправил нови пътища при колективното доосъзнаване на литературата, сочил е посоки, все така вгълбей, всеотдаен, с една широта, която не може да не прави впечатление на всеки, който се занимава съдбовно с литературата. Макар че е сред тези представители на нашата литературоведска наука, които дадоха изключително много при разчитането на класиката, Пантелей Зарев е бил винаги критик с изострена съвременна чувствителност. Тази негова отличителна черта проличава и при разглеждането на творци и проблеми от миналото, където изследователят търси винаги съвремен-

ните просекци на класиката, нейното неуявяващо обаяние през времето, нейната вечно актуална сила за читателя. В единичното и особено, в повторимата същност на литературните феномени авторът търси и намира всеобщото, родовото, нашия принос, това, което е общовалидно за цялостното ни развитие, и онова, което ни откроява или различава от другите. Неслучайно критикът почти спонтанно, да не кажа дълбоко закономерно, дойде до извода за неразделната слитност между народопсихология и литература, една от водещите идеи в неговото значимо литературно дело, идея, която даде, и не може да даде, своите плодове и в бъдещото доосмисляне на двудеинството на национална съдба и литература.

Така в своите книги акад. Зарев се е стремил, непрестанно задълбочен и актуален, да разясва, да ръководи тенденции, да сочи посоки за изследване, да коригира и направлява, а нерядко да дооразвива и собствените си становища през времето. Просто учудващо е, че за този наш изследовател с безпримерна работоспособност е изключително чуждо самодоволството от постигнатото. Това проличава и в новата му книга „Съвременна чувствителност“. Ясно е, че възрастите, които са терзали неговия ум, непрестанно търсят своето ново обяснение, в унисон с потребностите и динамиката на времето; от натрупванията при панорамното обглеждане на литературата, чиято висока стойност проличава в многобройните томове, се върви към нови теоретически обобщения и синтези. Този процес на собствено дообогатяване, който след книгата „Стил и художественост“ (1958) набра най-голямата си сила, а Пантелей Зарев е, както казахме, безпримерен, може би не само в нашата литературно-критическа книжнина труженник на перото, даде своите плодове в бъдещето. И наистина изискват се много страници, за да се проследят аналитично монографичните изследвания, многобройните книги на литературния историк и на критика, сред които с особена, ярка сила се откроява петтомната „Панорама на българската литература“, където теоретикът, историкът и тълкувателят живеят в близкава симбиоза. В последните години многобройните и плодотворни приноси добиха своя окончателен, обобщен вид и се изразиха във фундаментални изследвания като „Българска народопсихология и художествена литература“, „Теория, психология и техника на стила“, двутомната „Теория на литературата“, а също така и двутомника „Българска класика“, като не отчитаме всичките онези книги с по-оперативен характер, които са актуален отклик на литературното движение. Споменавам всички тези отличителни книги в нашата литературно-критическа и теоретическа книжнина, тъй като всяка книга на Пантелей Зарев е и във връзка с цялото, и нова дума в неговото дообогатяване. Така и книгата „Съвременна чувствителност“ не би трябвало да се схваща отделно, а е жива брънка от цялостната панорама, дълбоко закономерна е за перото на автора, следстване е от многобройните наблюдения и натрупвания.

Пантелей Зарев е сред малцината наши литературоведи, които съумяват да съединят научноста на изложението, методологията на изследователя с творческия полет на есеиста. В портретите,

очертите, статиите живеят в неразличима сила проникновението на народоведа, аналитичната сила на тълкувателя на литературата, на народопсихолога, който пише с непрестанен пиетет за националния ни характер. Тъкмо тези отличителни черти са дали отражение и върху новия сборник от изследвания за съвременния литературен процес, върху портретите и статиите. Тук естетическите процеси са разкрити не само в дълбочина, това е свойствено въобще за подхода на Пантелей Зарев към литературата, но в неразделна слитност със социално-психологическите, а оттук се подхващат и извеждат значими идеи за литературния процес, в неговото единство от миналото през съвременността, с оглед на бъдещето.

Докованията до предишните книги на литературоведа по повод сборника „Съвременна чувствителност“ са ни необходими, тъй като, както подчертахме, тази нова книга може да се схваща именно като тяхно продължение на нов етап, като необходимо своеобразно допълнение, като изписване на нова степен на непрестанните за този наш критик търсения, като доуплътняване с нови шрихи на проблематиката. Така схващането за критиката като движеща се естетика, схващане, което идва от класиката, в действителност на съвременния ни творец добива индивидуално-самобитен израз. Чрез своето научно и творческо дело Пантелей Зарев в максимална степен доказва силата и правдивостта на това разбиране. Защото той разгледа с трезвото любопитство на изследовател, с дълбочината и прозрението на ценителя, с неизтощимото перо на литературоведа най-съществените, кардинални моменти, които характеризират нашата литература. Създавайки своите очерци и портрети, своите многобройни студии, неслучайно Зарев стигна до свои оригинални идеи за литературния процес. Същото явление се наблюдава и при досега му до съвременната литература. Авторът не само обобщава, теоретизира, но и защитава хуманната, народността същност на художествените произведения, той словослави съвременната чувствителност като един от основните белези на всяка истинска литература, която иска да бъде жизнена. Така в приемствеността на възгледи и схващания се очертава новото, което не само дообяснява вече казаното, но и го дообогатява, сочи пътища, цели, насоки. Пряка приемственост свързва книгите „Класика и съвременност“, „Преобразена литература“, „Съвременност и наследство“, както и том пети от „Панорамата“, които са посветени преимуществено на съвременната литература в нейната връзка с класиката и новата книга на изследователя „Съвременна чувствителност“. Така откритията, които идват при досега с традицията, при нейното задълбочено разглеждане и дълголетните наблюдения върху взаимоотношенията литература и съвременност, в новите постановки на критика добиват изкристализиран вид и дават своите нови плодове.

Още началната студия от книгата, с която авторът въвежда в проблематиката, е свидетелство за неговия синтетичен подход, за уменията му да поставя въпроси и да ги разрешава. Тук проличава колко трайна е вътрешната взаимовръзка в изследванията на литературоведа, как от отделните многобройни наблюдения се градираят стойностите.

Може би основното, което се хвърля на очи, това е последователният историзъм на критика, схващан не като хронология на исторически факти и събития, а като цялостно отношение към обществото и литературата. Пантелей Зарев си поставя за цел да изследва три категории: времето, поколенията, личностите. Сolidният му опит на литературен историк, висотата на теоретическите прозрения, познати ни от предишни изследвания, подпомагат критика, който се изявява преди всичко в съвременната рефлексия, в тънкия усет за процесите, в интерпретаторското умение да се търсят нови доказателства към теоретическите тези. Движението и промяната са сред основните фактори, които обуславят процесите, в противовес на застиналостта и статиката. Чрез свободното сливяване на културно-исторически и естетически факти от миналото през съвременността, с оглед на бъдещото развитие, критикът анализира явленията, нерядко понесен от вълните на своите литературни мечтания. С всички са разглеждани редица сложни явления, показани са перспективите за психосоциологията, естетиката, литературознанието, все въпроси, свързани със съвременната чувствителност. Особено внимание е отделено на творческата личност, която улавя в собствената си емоционалност проблемите на времето и чрез особеностите на своята си стилова отличителност създава, в рамките на литературното поколение, нови параметри на духовното.

Тази студия поставя и разрешава множество методологически проблеми, тя може да се разглежда именно като отправна точка при подхода към наследството и съвременността. Интересно са поднесени редица нови теоретически моменти за изясняване моделирането на съвременната чувствителност. Авторът разглежда промените в литературата, неизменно свързани с промените, които настъпват в общественото време, посочва връзките и изменението на съвременната чувствителност с развитието на науката и знанията в сферата на хуманитарното. Ето защо изводите му звучат убедително и много точно, те идват след прецизен анализ на компонентите, които характеризират развитието, на обширния фон на сложните хуманитарни и естетически процеси. И затова, когато критикът пише за съвременността, той е не само аргументиран в своите преценки, но и категоричен в своите обобщения, защото те идват доказателствено, а не априорно. Самата литературна действителност, която е отражение на процесите в живота, на духовното саморазвитие на човешката личност, дава обширен материал за такива изводи, до които авторът стига леко и ненаатрапчиво: „Промени се и идеята за народа. В него все повече се виждат динамични сили, склонност към промяна и към движение. Литературата например търси създаването на текущото битие чрез нови, поддинамични човешки характери. Ако по-рано литературата искаше да изследва „душата на народа“, „вечното и универсалното“ у народа, изобщо онова, което изглежда исторически неизменно и надвременно, то сега е тъкмо обратното — търси се променяливото, изследва се трансформацията, изучават се социалните и духовните стимули, които тласкат и обществото, и личността към промени и които са вече белег за новото трайно: идеята

изобщо за движението и за променливостта.“ (с. 10).

Спирам се подробно на въвеждащата студия, тъй като, както посочих, тя има методологическо значение. Тази пропикновена и в дълготрайно, и в аналитично отношение разработка, в която са нахвърляни с щедр разточителност редица идеи, които ни впечатляват със своята универсалност, не може да не остави следи в теоретическата ни мисъл. Може да се каже, че редица от конституираните, от наблюденията, които ни се поднасят, са нещо ново и доупълняват теоретическите идеи и на самия автор, който явно дълго ги е изстраждал в собственото си развитие на изследовател. В тази студия, в която са заложени много и най-разнообразни в теоретическо отношение гледни точки, чието допълнително развитие би отворило цялостна монография, авторът е и познатият теоретик, и нов в своите си превъплъщения. Като отчита ролята на традиционното знание, като се прекланя пред достиженията на науката, същевременно той зове и за ново отношение към традиционните схващания, които би трябвало, в унисон със съвременното развитие на науката, да придобият своеобразна трансформация, за да се откренат нови пътища пред търсещата мисъл. Трябва да се отчита не само отражението, което идва от научно-техническата революция, но и влиянието, и конкретното развитие на науката за човека, както и разцвета на такива науки в световен мащаб като социалната психология. За да бъде прецизен инструментариумът при подхода към духовното, към естетическото следва да се обхванат редица знания, свързани с човешкото, да се погледне в микрокосмоса на човешката душа. Авторът пише: „... нужно е самата наука за човека донякъде да се самокоригира — било като наука в системата от науки, било като „наука“ в художественото, в литературното познание. Не може да се изследва само социалната страна на човешкото битие, колкото и да е значима. Или по-конкретно: трябва да се разшири обемът на понятието „социална страна“. Трябва да се проникне и цялостно в духовния, във вътрешния свят на човека, т. е. в човешката психология.“ (с. 36). Така литературоведът е на върха на съвременното разбиране за човека; дава своя несъмнен принос в изследването на духовните и естетически феномени. И неслучайно тази интересна студия завършва със своеобразна апология на съвременната чувствителност като насочваща духовна енергия, като творчество, като съзидание. И с пожелание тези несъмнено важни, значими и трудни въпроси да бъдат подхващани и изследвани в бъдеще. . .

След като е разгледал, предимно в теоретичен план, проблемите във връзка със съвременната чувствителност, която е сред откриващите се фактори в прогресивното движение на литературата, своеобразно качество и белег за нейната актуалност и непреходност; след като е анализирал и поднесъл с естетическа широта и лично пристрастие редица сложни въпроси от живота и изкуството, в техния социално-психологически, философски и литературоведски аспект, в обзорно-проблемни и портретни статии критикът търси тяхното художествено проявление в съвременната българска литература. Със своята проблемност и синтетич-

ност, с усета за централните, за главните тенденции статията „Поглед към най-новата ни литература“ е продължение на наблюденията от петия том на „Панорама на българската литература“. Продължение не като изброяване на факти и догадки, а като доразвиване на определено нов изследователски етап на достигнатото. Новото, което може да се отбележи, е почувствуватата и демонстрирана гордост от постигнатото в най-новата ни литература. Хубаво е, че критикът си служи с паралели, разглежда естетическите факти в съставителен план, без да хиперболизира нещата, все така доказателствен в оценките. Вниманието е съсредоточено върху основните жанрови форми в съвременната ни литература — поезия, проза, драматургия, — в които по категоричен начин се открояват постиженията. Много от тях са и продължение на традицията, и нова дума при съхранената приемственост. Верен на подхода си, и тук литературоведът навървя интересни идеи за жанровото развитие при все че статията е написана пределно лаконично и съгласно, без обстоятелственост. Разбираме, че авторът доразвива своите концепции с оглед на разбиранята си за взаимовръзките съвременност и литература, пък и оценъчният аспект при подхода към естетическите факти прозира главно при анализа на индивидуалните творчески светове. Тъкмо затова и тази статия се схваща и възприема като въвеждаща към отделните художествени феномени, към автори и проблеми, за които критикът е отделил задълбочени редове в портретите си.

Когато говорим за продължение на достигнатото, ние имаме предвид, както мимоходом отбелязахме, характерното самодвижение на авторската мисъл през времето, нещо, което е типично за творческия подход на Пантелей Зарев към литературата. Именно в това вътрешно самодвижение се крият залезите за неспрестанното преоткриване, за дръзновеното навлизане в дълбочинните пластове на художественото; очертават се параметрите на една духовна дейност, която и знае своите отговорности пред настоящето, и е непрекъснатата любовитна, не крие своето наслаждение при досега с литературата. Характерното, отличителното за перото на критика е именно този неспрестанен стремеж да бъде на гребена на явленията, да бъде чужд на застоя и унило предъвкване на познати до търсване тези. В това диалектично развитие на литературоведата, който е неуморим в изследването на тези и концепции, се крие обяснението за неговите категорични приноси досега. И може би „Съвременна чувствителност“, новата книга на интерпретатора, се възприема, съпоставена с монографичните му изследвания, като оперативна книга, повече родена от динамиката на процесите, но това е преди всичко сборник не само с единна концепция, но книга, която е част от цялостен възглед при изследването на класиката и съвременността в литературата.

В своите портретни очерци, посветени на такива ярки творчески индивидуалности като Никола Вацаров, Никола Фунаджиев, Димитър Димов, в профилите, посветени на редица творци от настоящето, авторът се опира на своите многогодишни наблюдения върху тяхното творческо дело, други са почти изцяло нова интерпретация, с оглед

на идейно-творческата проблематика на книгата. Тук ще видим превъзличенията на критика в един по-синтетичен план. Имам предвид главно нарисваното за Георги Джагаров, Павел Вежинов, Любомир Левчев, Павел Матов, Богомил Райнов, Ивайло Петров, Николай Хайтов, Васил Попов и др. Необходимо е да акцентуваме и върху профилите, върху свежите интерпретации за Етим Евтимов, Вера Муцафчиева, Марко Ганчев, Георги Константинов и др. За критическия натюрел на Пантелей Зарев са характерни широтата и многогранността на подхода. Може да се каже, че той е сред онези наши изтъкнати литературоведи, които в критическите си интерпретации строго се придържат към един по-социологичен възглед при анализирателното на литературата, обогатен обаче от научните достижения в сферата на литературознанието, и това е качествено различното, което откроява името на Пантелей Зарев сред другите критически пера. Това е и критика, в която философското начало е органично въткано в художествено-творческия анализ, без умозрителност и теоретични абстракции. Тъкмо защото не съществува никаква граница между народопсихология, социология, литературоведата с философска устроеност се крие обяснението за естетическата многогранност в стила на автора, ръководен неизменно в своите анализи от един висок и прецизен критерий. Такова сливане в изграждането на единния категорично-понятен апарат между научното и творческото начало е не само плодотворно; то ще търси в бъдещите последователи своя синтез, защото не бива да съществуват в сферата на хуманитарното знание никакви гранични области, а тъкмо напротив — всеки, съгласно личната си устремност и неповторимост, би могъл да обогати индивидуалната си палитра с достиженията на науката от другите области, от постиженията в сферата на човекознанието и творчески да ги обедини. Това разбиране е залегнало и в комплексния подход на критика, и то доби категоричен израз в петтомната „Панорама“, чието изучаване би ни разкрило много плодотворни насоки за критиката, методологически ценни изводи за цялото ни литературознание, което за жалост нерядко се поддържа на ескизните зарисовки, като често ги въздига в ранг на критиката от последен разред, нова дума в хуманитарното знание. . .

Има да се спiram подробно на интерпретаторския стил на Пантелей Зарев, тъй като това ще бъде тема на отделна разработка, пък и нашият предмет е новата книга на критика. Но посочването на отделни специфични черти е не само задължително, но и необходимо. Разглеждането в подробности на всеки от профилите би ни отнело доста място, пък и в разноречивата същност на редица творчески светове важно за нас е общото, което ги обединява, с оглед на проблематиката на книгата, а самобитното живее в единната плът на интерпретацията. Не би могло да се изведе някакъв общ модел в извайването на отделните профили, и това е съвсем естествено. Всеки автор диктува и съответната тоналност при подхода, и подстъпите към словесно-творческата действителност. Определено може да се каже, че и в разработките си за съвременници авторът си остава все така единен в преображенията. Тежението към опре-

ден философски размисъл, към интелектуално задълбочаване, пристратено към критика, която е и реална, и одухотворена, теоретически заострена или есенциално приповдигната, са сред определящите белези. Това проличава в почти всички портрети от книгата. Възпитани години наред от аналитичната доказателственост на изследователското перо в разгърнатите размери на очерка или по-голямата студия, за нас е интересно как в синтетичните профили се осъществява критикът. В много от тях сполуките са налице, други, съпоставени с подробните портретни очерци за същите творци, ни изглеждат сякаш обединени, но това са предимствата и бих казал, „несвършенствата“ на различните жанрови форми. В замяна на това редица наблюдения са извъредно интересни, независимо от това, че са представени в „сгъстен вид“. Няма да изброявам интерпретациите, където се осъществяват сполуките, тъй като почти във всички портрети авторът има своите си изследователски находки, но ще споделя, че анализът на отделните творчески светове, както например на творчеството на Любен Дилев, представя най-доброто от интерпретаторския подход на автора. Тук теоретикът и критикът най-ясно си съжителствуват, като проблемното разглеждане на научната фантастика, този популярен не само у нас жанр, излиза извън рамките на конкретното, и е своеобразна отиравна гледна точка при подхода към този вид литература. Особено силен е литературоведът при разчитане на индивидуалния стил, на почерка, на поетиката. Така например обгледането на отделните разработки за творчеството на Павел Вежинов, Йордан Радичков, Павел Матев, Любомир Левчев, Вера Мутафчиева, Евтим Евтимов, Марко Ганчев и др. автори, които представят различни като проблематика и тоналност езиково-стилистични насоки, ще ни даде явна представа за уменията на критика да се превъплъщава, да открива винаги нови страни от индивидуалния свят на литературата.

В критико-оценъчен аспект, с оглед на настоящето и бъдещето на литературата, може би най-строго е написана въвеждащата статия към раздела за съвременната драматургия. И с основание. Авторът е не само убедителен в своите аргументи, той разсъждава не само за съвременното състояние на драмата, но и трасира посоки в нейното развитие. Все пак за критика най-същественият момент във всяка съвременна литература си остават постиженията. Ето защо той е посветил отделни анализи за драматургията на Николай Хайтов, Петър Анастасов, Маргарит Минков, Милко Милков, Йордан Радичков, Станислав Стратиев, Валери Петров, както и някои други имена на драматурзи, чрез които се очертава панорамата на достиженията през последните години. Авторът представя и своите гадания за бъдещето, все така задълбочен, като изхожда от постиженията, от многоликите проявления на драматургията, от натрупаната във времето.

С последната теоретико-критическа студия, посветена на проблема „Съвременност и история“, акад. Пантелей Зарев рамкара своето задълбочено изследване. Тук той се стреми да бъде пак народо-вед, който сваща историята като процес, разглеждайки същностни страни от моделирането на

човешкото съзнание и респективно на художественото творчество. В сравнително сбити характеристики литературоведът е навървял множество свои теоретически догадки и прозрения, като се стреми да бъде убедителен от гледна точка на литературните факти в обобщенията си, които са подплатени от дългогодишните му наблюдения и опит на литературен историк и критик, който е живял с нерва и пулса на литературата. В градицията на своя размисъл изследователят е разгледал такива важни страни от разглежданя проблем като „Многоото „чужди“ гледна точка като наше гледане“, „Съзнателното отношение към историята“, „Личността на твореца и историята“. Критикът съвсем закономерно стига до въпроса за доминантата на съвременността в историческата проза и за доминантата на съвременността в литературата за съвременността. Своите теоретически тези литературоведът непрекъснато подкрепя с конкретни позовавания от литературната практика или пътят е от произведениата към теоретическите обобщения. Внушенията са категорични, съпроводени от една зрелост на перото, която идва от убежденията на учения, който е дал изключително много, живял е неизменно с проблемите на литературата и на съвременното общество: „И така, нас ни разжда, възпитана и насочва съвременността, но и с едно невидимо участие на миналото. Ние сме в своето време, то ни изпълва със себе си. То е време сегашно, но и време по-далечно назад — като внушение на миналото. То е и време напред — като възможност за бъдещето. Тук няма равновесни съотношения, защото от сегашното все се стремим към бъдещето, все го търсим и очакваме и все поминим в себе си и чрез себе си образа и на миналото“. Цялото изложение всъщност е съсредоточено върху изясняването на народо-ведските, психологическите и естетическите аспекти на този неразкъсваем процес; проникнато е от диалектичката мисъл на критика, който неуморно различа сложната картина на естетическото развитие, все така верен на своя висок критерий и убеждения.

С богатството, широтата и многостранността на анализа новата книга на акад. Пантелей Зарев „Съвременна чувствителност“ е продължение на неговия благороден стремеж да бъде неспирно актуален, в талвега на литературното развитие, да съприживява, тъквава, да насочва литературния процес, все така всеотдаен и точен в прогнозите, по човешки топъл и доверителен. . .

Златко Тасев

ИЗ РУМЪНСКОТО ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ ДНЕС

Ниската температура (14 градуса над нулата) в читалнята на румънската академична библиотека в Букурещ през студените декемврийски дни на 1986 г. не бе причина да не се усети в определен обем „горещината“ на извършваната там проучвателна работа. Облечени в дебели пуловери, с наметнати балтони и добре завит около врата пал работеха библиотекарите служители и учени от различни специалности: едни прелисваха ста-